

**TOISLAJISTEN JA YHTEISKUNNAN VÄLILLE
KONSTRUOITUVA ELÄINKUVASTO ELISA AALTOLAN
TEKSTISSÄ "TOISLAJISENA IHMISTEN MAAILMASSA"**

Johanna Harjunpää
Kandidaatintutkielma
Taidehistoria
Musiikin, taiteen ja kulttuurin
tutkimuksen laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2021

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Musiikin, tieteen ja kulttuurin laitos
Tekijä Johanna Harjunpää	
Työn nimi Toislajisten ja yhteiskunnan välille konstruoituva eläinkuvasto Elisa Aaltolan tekstissä ”Toislajisena ihmisten maailmassa”	
Oppiaine Taidehistoria	Työn laji Kandidaatintutkielma
Aika Kevät 2021	Sivumäärä 30
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tutkielmani käsittelee toislajisten ja vallitsevan yhteiskunnan välille konstruoituvaa eläinkuvastoa Elisa Aaltolan tekstissä ”Toislajisena ihmisten maailmassa” teoksesta <i>Eläimet yhteiskunnassa</i>. Valittu tutkimuskysymys käsittelee sitä, minkälaisilla kielellisillä keinoilla konstruoidaan eläinkuvastoa ei-inhimillisen ja inhimillisen välille. Tutkielmani teoreettinen pohja on yleisessä ja kriittisessä diskurssianalyysissa. Tutkielman metodina toimii aineiston yksityiskohtainen lähiluku.</p> <p>Tutkielmani osoittaa, että aineistosta on löydettävissä diskurssianalyysin avulla rakennettua tietoista kielellistä jäsentämistä sekä aineiston taustalla voidaan pitää tieteenfilosofisena perustana sosiaalista konstruktionismia. Tekstin sisältämä kielenkäyttö tuottaa moniulotteista eläinkuvastoa niin ruumiillisesta, toiminnallisesta, sosiaalisesta sekä toislajisten itsellisestä olemisen tavasta suhteessa vallitsevaan yhteiskuntaan. Tekstissä olevat kielelliset ilmaisut konstruoivat kielen ulkopuolelle useimmiten jäävää eläinkuvastoa sekä transformoivat olemassa olevaa käsitystä toislajisten ja vallitsevan yhteiskunnan välisestä suhteesta.</p>	
Asiasanat Elisa Aaltola, toislajiset, yhteiskunta, diskurssianalyysi, kieli, valta, tieto, eläinkuvasto	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	KIELENKÄYTTÖ TUOTTAA KUVASTOA	4
	2.1 TAITEILIJAN TOISLAJISEN ÄÄNENÄ.....	5
	2.2 SOSIAALISEN TODELLISUUDEN KAKSIJAKOISUUS	7
	2.3 TOISLAJISTEN OLEMISEN TAPOJA YHTEISKUNNASSA	8
3	TIETO ON VALTAA JA VALTA ON AINA LÄSNÄ TIEDOSSA.....	13
	3.1 ONTOLOGIA JA EPISTEMOLOGIA AALTOLAN ELÄINKUVASTOSSA	14
	3.2 ELÄINTÄ KOSKEVAN TIEDON TAPOJA YHTEISKUNNASSA.....	15
4	TOISLAJISET SUHTEESSA VALLITSEVAAN TIETOOON	20
	4.1 VAIENNETTU OLENTO	21
	4.2 VALAISTUNUT OLENTO	22
5	PÄÄTÄNTÖ.....	23
	LÄHTEET	26

1 JOHDANTO

Tässä tutkielmassa aineistonani toimii Elisa Aaltolan johdantoteksti ”Toislajisena ihmisten maailmassa” teoksesta *Eläimet yhteiskunnassa* (2015). Diskurssianalyysin avulla pyrin selvittämään, minkälaista eläinkuvastoa Aaltola konstruoi eli merkityksellistää, toislajisten ja inhimillisen yhteiskunnan välille sekä mikä on kuvaston mahdollinen päämäärä. Tutkielman metodina toimii diskurssianalyysin menetelmin toteutettu aineiston lähiluku.

Tutkimuksen teoreettinen tausta nojaa Jokisen, Juhilan ja Suonisen teokseen *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö* (2016)¹ sekä Tuuli Lähdesmäen tekstiin ”Diskurssianalyysi taiteen tutkimuksen menetelmänä” teoksesta *Taidetta tutkimaan. Menetelmiä ja näkökulmia* (2012). Tuuli Lähdesmäen (2012) mukaan visuaalisia ilmiöitä tutkitaan taidehistoriassa usein välillisesti tekstien avulla. Kuvien tulkitsemisen ja analysoimisen sijaan taidehistorian tutkimus muodostuu usein tekstien tulkitsemisesta ja analysoimisesta.² Taidehistorian tutkijan huomion saatetaan olettaa olevan enemmän materiaalisissa ja konkreettisissa kuvissa ja niiden merkityssysteemien tutkimisessa, mutta tarkastelun kohteena voi olla myös kielessä rakentuvat kuvat ja niiden merkitykset, kuten tutkielmassani keskityn kielellisesti rakentuvaan eläinkuvastoon. Diskurssitutkimus auttaa ymmärtämään kielen tuottamaa

¹ Teos sisältää kaksi aiemmin ilmestynyttä oppikirjaa: *Diskurssianalyysin aakkoset* (1993) ja *Diskurssianalyysi liikkeessä* (1999).

² Lähdemäki 2012, 56–57.

kuvastoa ja sen kantamia viestejä, merkityksiä ja sen mahdollisia ylläpitäviä ja tuottavia rakenteita. Lähdemäki (2012) kirjoittaa, että vaikka diskurssitutkimuksen ajatellaan usein siirtävän taidehistorian tutkijan huomion kuvasta kieleen ja kielessä rakentuviin merkityksiin, diskurssitutkimus voi toisaalta palauttaa näkökulman takaisin kuvaan hahmottamalla kuvan kielen kaltaisena viestejä ja merkityksiä sisältävänä ja tuottavana rakenteena.³

Tutkielmani aineistona toimiva teksti on johdantoteksti Elisa Aaltolan ja Sami Kedon toimittamasta kirjasta *Eläimet yhteiskunnassa* (2015). Aaltolan (2015) mukaan kirjan tavoitteena on pureutua eläinten moraaliseen, kulttuuriseen ja yhteiskunnalliseen asemaan suomalaisen tutkimuksen näkökulmasta. Kirjoittajina teoksessa on mukana 20 tutkijaa, taitelijaa, kirjailijaa ja yhteiskunnallista toimijaa.⁴ Filosofin Elisa Aaltola toimii dosenttina ja tutkijana Turun yliopistossa ja on julkaissut useita kirjoja ja kansainvälisiä artikkeleita keskittyen eläin- ja ympäristökysymyksiin sekä moraalipsykologiaan.

Mitä tulee aiempaan tutkimukseen aiheesta, niin Suomessa kirjallisuuden tutkimuksessa on syvennytty ekokriittisten teorioiden avulla kielen ja ei-inhimillisen väliseen suhteeseen. Taidehistorian asiantuntijuusalueella esimerkiksi Roni Grèn toimii Turun yliopistossa modernin taidehistorian ja taideteorian dosenttina, painottaen tutkimuksissaan yhteiskunnallista ja kulttuurista eläintutkimusta. Grèn on tutkinut muun muassa eläimen kuvan asemaa modernissa taideteoriassa. Tutkielmaa tehdessäni löysin Koneen säätiön vuonna 2019 myöntämän kaksivuotisen, 198 00 euron arvoisen yleisen apurahan, jonka Elisa Aaltola ja työryhmä olivat saaneet. Tutkimushanke kulki otsikolla ”Voiko eläintä kertoa? Eläinten käsitteellistämisen haasteet tieteissä ja taiteissa.” Tutkimushakkeen tarkoitus on keskittyä eläimiä koskeviin

³ Lähdemäki 2012, 56–57.

⁴ Aaltola 2015, 12.

käsitteellistämisen metodeihin ja tarkastelun kohteena ovat kieli, tieteelliset selitykset, kuvataiteet sekä esittävät taiteet.⁵

Seuraavaksi käsittelen tutkielmani toisessa luvussa, minkälaisista kielenkäytön lähtökohdista eläinkuvastoa tuotetaan. Kolmannessa luvussa käsittelen aineistossani konstruoituvaa vallan käsitettä. Neljännessä luvussa taas tarkastelen erityisesti kielen ja tiedon välistä suhdetta sekä niistä kartoitettavaa eläinkuvastoa. Viides luku on päätäntölukuni, jossa palaan pohtimaan tutkielmani tuloksia ja niistä kumpuavia havaintoja.

⁵ Koneen säätiö, 2019.

2 KIELENKÄYTTÖ TUOTTAÄ KUVASTOA

Tässä luvussa keskityn Aaltolan johdantotekstin kielenkäytön analysoimiseen: havainnoin minkälaista sosiaalisen todellisuuden rakennetta ja kuvastoa se tuottaa, millä keinoin ja miten. Jokisen, Juhilan ja Suonilan (2016) mukaan on merkittävä huomioda, että kielenkäyttö rakentaa todellisuudesta kuvastoa, joka tuottaa kokonaisvaltaisia ilmiöitä. Kielenkäyttö rakentaa, uusintaa ja muuntaa sosiaalista todellisuutta. Kieltä käyttäessä konstruoinme eli merkityksellistämme kohteet, joista puhumme tai kirjoitamme. Merkitysten ajatellaan muodostuvan suhteessa toisiinsa, jolloin ne perustuvat ensisijaisesti keskinäiseen erottumiseen.⁶ Laura Gustafsson ja Terike Haapoja (2015) kirjoittavat, että ”kielen ulkopuolinen, mistä ei voida tai osata puhua, jää kielen tavoittamattomiin ja putoaa niin myös merkitysten ja merkityksellisyyksien ulkopuolelle.”⁷ Aineistossa on huomattavissa kielen ja sanavalintojen avulla se, että Aaltola pyrki konstruoiimaan eläinkuvastoa kahdella tavalla: tekemällä näkymättömäksi jäänyttä kuvastoa näkyväksi sekä transformoimalla olevassa olevaa eläinkuvastoa suhteessa inhimilliseen yhteiskuntaan.

⁶ Jokinen, Juhila & Suonila 2016, 26–28.

⁷ Gustafsson & Haapoja 2015, 116.

2.1 Taiteilija toislajisen äänenä

Ihmisen eläinsuhdetta pohtiessa on useista näkökulmista pyöritelty kysymystä: voimmeko kuvitella, mitä on olla toisen lajin edustaja? Erityisesti kirjallisuudessa on pohdittu, että eläinrepresentaatiot ovat aina enemmän tai vähemmän antropomorfisia eli ihmisen kokemuksen kautta suodattuneita.⁸ Aaltola on valinnut aloittaa johdantotekstin Eeva Kilven runolla.⁹ Kilven runossa puhuja asettaa oman subjektiivisen äänensä ihmisen lisäksi toislajiselle, ei-inhimilliselle kokijalle. Runon ihmisen ääni pyrkii alkuun samaistumaan toislajisen kokemukseen mutta tekee sen ihmisen ymmärryksen lähtökohdista:

Jokainen eläin on subjekti.
Se on: oman elämänsä keskipiste,
itsensä puolustaja,
varuillaan joka suuntaan
niin kuin sinä ja minä.
Omanarvontuntoinen:
ei sallisi itseään loukattavan.

Kohteita on vain rakkaudella
ja julmuudella ja toiveilla,
muuten on kaikki vain omaa kokemusta.
Omaa kokemusta kaikki.
Kaikki on minä. [--]¹⁰

⁸esim. Elli Lehikoinen, 2020, 189–207.

⁹Alkuperin julkaistu runokokoelmassa *Animalia* (1987).

¹⁰Eeva Kilpi, 1987

Runon puhuja havainnoi siis subjektiivisuuden ja olemassaolon kokemusta. Sen jälkeen runo jatkuu vielä vahvemalla emootiolla, joka luo vahvan mielikuvan kärsivästä toislaajisesta. Runo vyöryttää kuvastoa, joka kertoo ihmiseläimen väkivaltaisesta suhtautumisesta toislaajisiin. On tulkittavissa, että samalla Aaltola alleviivaa runolla heti alkuun, ettei johdantotekstin kielellinen kuvaus aio palvella ajatusta, jossa tiedeihanteen mukaisesti tieteessä vallitsee järki ja tunteet on syrjäytettävä.¹¹ Kahdessa viimeisessä säkeistössä runon puhuja siirtyy kokonaan ilmaisemaan ei-inhimillistä kokemusta: ”Olet unohtanut jotain oleellista. / Olet unohtanut että minä olen minä. / Ei tämä ole stressiä. / Minä kärsin.”¹² Runossa korostuu empaattinen lähestymistapa. Yleisenä huomiona on todettava, että tunteet vaikuttavatkin olevan keskiössä Aaltolan nykyisessä eläinfilosofiassa, koska juuri tunteet ovat moraalisen toimijuuden perusta. Aaltola on tutkinut asiaa muuan muassa kirjassaan *Empatia. Myötäelämisen tiede*. (2018) erilaisia empatian muotoja ja sitä, miten rationaalinen argumentointi ei ole riittävä ihmisten ja eläinten välisten suhteiden muuttamiseen.¹³

Empatian lisäksi runoa voidaan jäsentää toimintaulottuvuuksien avulla. Jokinen, Juhila ja Suonila (2016) kuvaavat kirjassaan erilaisia toimijaulottuvuuksia identiteetin, subjektiivisuuden ja diskurssikäyttäjän käsitteillä.¹⁴ Runo tuo esiin diskurssin käyttäjän käsitteen, joka tuo inhimillisen kielen kautta toisenlaisen toiminnallisen puolen toislaajiselle. Kyse on silti vain ihmisen mahdollisuudesta määrittää itse itseään ja puhua kokemuksistaan toisinaan kenties ristiriitaisillakin tavoilla ja tulkinnoilla. Runon puhuja on ihmisidentiteetin sisällä enemmän tai vähemmän rajoitettu, mutta ihmiset voivat silti toimia vaihtoehtoisissa merkityssystemeissä. Aaltolan valinta aloittaa johdantoteksti taiteen keinoin, jossa asetetaan toislaajisen asemaan, viitoittaa johdantotekstin vahvaa kielenkäyttöä ja eläinkuvastoa, joka konstruoi toislaajisten ja yhteiskunnan suhteen tilaa melko särkyneeksi ja epätasapainoiseksi.

¹¹ ks. esim. Lea Rojola 2015, 162.

¹² Eeva Kilpi 1987.

¹³ ks. Elisa Aaltola & Sami Keto, 2018

¹⁴ Jokinen, Juhila & Suonila 2016, 44–45.

2.2 Sosiaalisen todellisuuden kaksijakoisuus

Aineistossa Aaltola aloittaa oman tekstinsä konstruoimalla alkuun, mitä yhteiskunta on. Aaltolaa kuvaa, että yhteiskunta on rakentunut ”tietyn alueen ihmisten ja heidän yhteisöjen välisistä vuorovaikutussuhteista.”¹⁵ Aaltolan ajattelun pohjalla voi tulkita olevan sosiaalinen konstruktionismi. Sosiaalisen konstruktionismin ydinteesinä voidaan pitää näkemystä, että todellisuus on ihmisten välisissä sosiaalisissa prosesseissa aina merkitysten avulla rakentuva.¹⁶ Aaltola jäsentää myös itsensä osaksi sosiaalista todellisuutta, jonka kulttuurin jäsen hän on: ”tämän [vuorovaikutussuhteiden] kautta myös oma osuutemme yhteiskuntaan tulee meille näkyväksi ja koetuksi.”¹⁷ Aineistossa Aaltola tuo itsensä lähemmäksi lukijaa, kun hän osallistuttaa oman suhteensa osalliseksi vallitsevaan yhteiskuntaan.

Aineistossa Aaltola kirjoittaa melko selkeästi omalla äänellä. Jokinen, Juhila ja Suonila (2016) huomauttavat, että tutkijan käyttämä kieli ei ole yksiselitteistä todellisuuden kuvausta, vaan myös muun kielenkäytön tapaan konstruktiiivista. Sosiaalinen todellisuus on silloin sekä analyysin kohde että tuote.¹⁸ Aaltola siis tutkii sosiaalista todellisuutta, missä havainnoi eläinkuvastoa, mutta samalla myös tuottaa sitä kielen keinoin omin painotuksin.

Aineisto pyrkii välttämään dikotomista asetelmaa ihmisten ja toislajisten välille erilaisin sanavalinnoin (esimerkiksi käyttämättä suoraa ihminen-eläin-jakoa) ja havainnollistaa kuvauksiaan kielellisesti värikkäillä ilmaisuilla kuten: ”määrällisesti valtaosa tuntoisista olennoista, joihin elämämme on kietoutunut ja joista se on riippuvainen, ovat jonkun toisen eläinlajin edustajia.”¹⁹ Aaltola havainnoi myös yhteiskunnassa olevien ihmisten erontekoa toislajisiin: ”Tällöin ajatus siitä, että

¹⁵ Aaltola 2015, 8.

¹⁶ Teija Löytönen 2007.

¹⁷ Aaltola 2015, 8.

¹⁸ Jokinen, Juhila & Suonila 2016, 26–27.

¹⁹ Aaltola 2015, 8.

maailma ja yhteiskunta olisivat yksinään ihmisen, sekä tähän limittynyt narsistinen taipumus nähdä ympärillämme vain ihmisyyttä ja ihmisyyteen liitettyä erinomaisuutta [--].”²⁰ Aaltola toteaa ihmiskeskeisen ajattelun olevan absurdia. Sen jälkeen hän kuvailee optimistista utopiaa, jossa ”maailma muuttuu yksioikoisesta ja yksinäisestä keitaasta erilaisuuden iloiseksi tulvaksi.”²¹ Aineisto tarjoaa uudenlaisen eläinkuvaston, jossa ”ihminen voi tunnistaa paitsi mitä erilaisimpia tapoja nähdä tämä yhteinen maailma, myös paljon samankaltaisuutta itsensä sekä muiden eläinten välillä.”²² Aaltola konstruoi siis kielellisesti narratiivisen näkymän paremmasta yhteiskunnasta.

Aaltola kirjoittaa kulttuurisesti ymmärrettävien kielikuvien kautta. Jossain määrin hän myös rikkoo totuttuja tapoja, esimerkiksi määrittelemällä ihmisen osaksi eläinkuntaa. Aaltola kirjoittaa siitä, miten rikkaasta ja jaetusta maailmasta mahdollistuu ihmisille kyky kokea olla ”eläin”, kun hän voi olla yhteydessä muihin olentoihin ja oppia heiltä.

Aineisto tuottaa siis alkuun kaksi kauseliteettistä eläinkuvastoa. Ensimmäinen on yhteiskunta, joka on ihmiskeskeinen, mutta joka ei tulisi toimeen ilman ympäröiviä toislaajisia. Toinen on yhteiskunta, jossa ihmiset kohdentavat katseensa uudella tavalla toislaajisiin. Tällainen yhteiskunta voi siten tuottaa rikkaampaa maailmaa kaikille oleville. Aineistossa siirrytään sen jälkeen syvemmin merkityksellistämään, minkälaisessa muodossa toislaajiset näyttäytyvät suhteessa vallitsevaan yhteiskuntaan.

2.3 Toislaajisten olemisen tapoja yhteiskunnassa

Aineistossa toislaajisten olemisen tapoja suhteessa yhteiskuntaan konstruoidaan (1) ruumiillisella-, (2) toiminnallisella-, (3) sosiaalisella-, ja (4) itsellisellä tavalla. Ensimmäinen (1) ruumiillinen tapa ilmenee Aaltolan mukaan ruoassa, jossa eläinten

²⁰ Aaltola 2015, 8.

²¹ Aaltola 2015, 8.

²² Aaltola 2015, 8.

läsnäolo tapahtuu usein jo kuolleen ruumiin tai ruumiineritteiden kautta. Aaltola kuvaa, miten ”kauppojen hyllyt tarjoavat eläinten lihaa, maitoa ja munia mitä erilaisimmissa muodoissa, jolloin eläin on voimakkaan fyysisesti, kirjaimellisen ruumiillisesti läsnä ihmiseläimen elämässä.”²³

Aaltolan kielenkäyttöä seuraa tietynlainen luonne, joka tuottaa uudenlaista kuvastoa ruuan alkuperästä: sanat eivät jää totuttuun ruokahalua nostattaviin kuvaelmiin, vaan Aaltola puhuu ruumiineritteistä, joka konstruoi voimakkaammin elävää olentoa, jota myös ihminen edustaa yhtä lailla. Aaltolan kielenkäyttö ei ole pelkkää asioiden kuvaamista, vaan kaikilla lausumilla paitsi kuvataan toislaajisia suhteessa yhteiskuntaan myös tehdään niistä uudenlaista rakennetta. Jokinen, Juhila ja Suonila (2016) kirjoittavat kirjassaan, että lausumat sekä väittävät jotakin todellisuuden luonteesta että samalla rakentavat tuota todellisuutta uudella tavalla. Käsitys siitä, että kielenkäyttö on olennaisesti tekemistä eikä pelkkää kuvaamista, on omaksuttu diskurssianalyysiin erityisesti puheaktiteoriasta.²⁴ Aaltola kohdistaa kielenkäyttönsä erilaisilla painotuksilla kuten ilmaisemalla objektiivisesti ”kauppojen hyllyt tarjoavat meille eläinten lihaa ja maitoa [--]”²⁵, mutta jäsentää sen jälkeen itsensä kuvauksesta ulkopuolelle: ”monien jääkaapit sekä oma elimistö kantavat jatkuvasti sisällään palasia joskus eläneistä sioista [--].”²⁶ Tekstissä on käytetty tunteisiin vetoavia retorisia keinoja, kuten Kilven runo.

Aineistossa määrittöy toislaajisten (2) toiminnallinen tapa suhteessa vallitsevaan yhteiskuntaan, joka on ihmisiä palveleva viihde ja hyöty: muun muassa sadut, dokumentit, eläinkokeet, harrastusvälineet, eläintarhat sekä metsästys. Aaltola kielenkäyttäjänä kulloinkin erottaa oman toimijuutensa (esimerkiksi kirjoittaessaan eläinperäisiä tuotteita käyttävistä ihmisistä) tai kohdistaa ilmaisullaan itsensä mukaan:

²³ Aaltola 2015, 8.

²⁴ Jokinen, Juhila & Suonila 2016, 47.

²⁵ Aaltola 2015, 8.

²⁶ Aaltola 2015, 8.

”katsomme niitä [eläimiä] koskevia luontodokumentteja, luemme niistä kertovia satuja ja käytämme niiden keholla aikaansaatuja lääkkeitä ja tutkimustuloksia [--].”²⁷ Aaltola siis positioi itsensä toimijaksi, mutta esimerkiksi vaihtaa kielellisellä jäsennyksellä itsensä ulkopuoliseksi tarkkailijaksi: ”jotkut meistä tuijottavat niitä eläintarhojen lasien ja kaltereiden toiselta puolelta tai toiset tappavat niitä ”urheilun” nimissä [--].”²⁸ Jokisen, Juhilan ja Suonilan (2016) näkemyksiä seuraten, tämän voidaan nähdä kertovan siitä, miten erilaisten kielikuvien käyttö on aina enemmän tai vähemmän pragmaattista.²⁹ Aineiston tilannekohtaisella kielellisellä funktiolla on kulloinkin omat syynsä. Vaikuttaa, että Aaltola rakentaa tietoisesti kielenkäytöllään ristiriitaisen jännitteen. Voidaan olettaa, että puhuessaan me-muodossa, Aaltola pyrkii pitämään itsensä osallisena toislajisten tilaan suhteessa yhteiskuntaan. Siirtämällä lauseet he-muotoon, Aaltola etäännyttää itsensä sellaisesta toiminnasta, joka on ilmeisen epäsoviva suhteessa hänen omaan moraaliseen toimijuuteensa.

Aineisto hahmottelee myös tietoa (3) sosiaalisesta tavasta, millä toislajiset konstruoidut suhteessa vallitsevaan yhteiskuntaan. Aaltola käsittelee sitä, miten eläimet ovat osa ihmiselämää myös sosiaalisesti: ”koirat ja kissat koettavat kommunikoida meille omaa tapaansa olla olemassa”.³⁰ Suhteessa sosiaalisiin tapoihin, aineistossa on havaittavissa myös kielenkäytön vaihtelevuutta, jota ei voida tulkita tutkijan epäjohdonmukaisuudeksi. Pikemminkin kyse on siitä, että kielen avulla tehdään erilaisia asioita ja tuotetaan erilaisia funktioita. Aaltolan tilannekohtaisena funktiona voidaan pitää moraalia ja tutkijan tapaa jäsentää oikein elettyä elämää. Jokinen, Juhila ja Suonila kirjoittavat (2016) siitä, miten kielenkäyttö voi olla tilannekohtaisten funktioiden ohella myös laajempaa, yksittäisten tilanteiden ylittävää monikerroksista kielenkäyttöä. Analyttisesti haastavaa on se, että kielenkäytössä ovat kirjaimellisten merkitysten lisäksi olennaisia myös sellaiset piilevät merkitykset, joita

²⁷ Aaltola 2015, 8.

²⁸ Aaltola 2015, 8.

²⁹ Jokinen, Juhila & Suonila, 2016, 48.

³⁰ Aaltola 2015, 9.

voidaan nimittää mieltymiksi, myyttisiksi merkityksiksi tai tunnemerkityksiksi.³¹ Aineistossa on havaittavissa paljon tietoista tunnemerkityksien latausta kuten Aaltola kirjoittaa me-muodossa: ”tapamme asennoitua näihin sosiaalisuuden kautta jäsenettyihin eläimiin on usein täysin vastakkainen edellä mainittuihin vaihtoehtoihin [tuotantoeläimiin] verrattuna”.³² Tämän jälkeen Aaltola jatkaa vaihtaen sanavalintaa: ”sikaa syövä voisi uhrata kaikkensa vierellään asuvan kissan puolesta, ja hirven ruhoa nylkevä tai laboratoriohiiren päätä rutiininomaisesti irti leikkaava saattaa tuntea kiintymyksen tunteen, (--) kun katsoo koiraansa”.³³ Tunnemerkitysten läsnäolo on huomattavissa selkeästi, ja käyttötapojen yksityiskohtien jäsentäminen tuntuu olevan Aaltolalle oletettavasti hyvinkin tietoista.

Viimeisessä kohdassa Aaltola merkityksellistää toislajisten (4) itsellistä tapaa: ”niin puistojen varikset kuin viemäreiden rotat tai erämaiden sudet näkyvät myös itsellisinä toimijoina, jotka mukailevat sekä uhmaavat ihmisten järjestystä”.³⁴ Aaltola kirjoittaa, miten varsinkin petoeläimet tuovat itsellisyytensä esiin konkreettisen uhmaavalla tavalla:

Ne eivät tunnista ihmisen sääntöjä, niiden elämänmuoto vaatii aivan toisenlaisten toimintamallien seuraamista, ja siten ne muistuttavat yhteiskuntaa eläimellisyydestä, joka ei ole täysin hallittavissa olevaa.³⁵

Aineistossa käsitellään sitä, miten juuri hallinnan menettämisen pelko ja pelkän ihmiskeskeisen yhteiskunnan palveleminen uhkaavat esimerkiksi susien ja karhujen olemassaoloa. Aineistossa jokseenkin vastakohtaisilla kuvauksilla pelaava kieli saa uuden merkityksen: ”Eläinten läsnäolon eri muodot kertovatkin ristiriidoista, monitulkinnallisuudesta ja jännitteistä, jopa konflikteista tavoissamme suuntautua

³¹ Jokinen, Juhila & Suonila, 2016, 60.

³² Aaltola 2015, 9.

³³ Aaltola 2015, 9.

³⁴ Aaltola 2015, 9.

³⁵ Aaltola 2015, 10.

eläimelliseen maailmaan.”³⁶ Aivan kuten Aaltola itse on konstruoinut kielellisen ilmaisun kautta omaa jännitteistä suhdettaan vallitsevan yhteiskunnan käytäntöihin suhteessa toislajisiin.

³⁶ Aaltola 2015, 9.

3 TIETO ON VALTAA JA VALTA ON AINA LÄSNÄ TIEDOSSA

Tässä luvussa tutkin aineistossani konstruoituvaa vallan käsitteitä. Valta on keskeinen käsite, kun tutkitaan sitä, minkälaista kuvastoa, kirjoitettua ja puhuttua rakennetta ylläpidetään. Yleisesti voidaan ymmärtää, että ei-inhimillistä kuvastoa on ainakin kahdenlaista: näkyvää ja ei-näkyvää. Eläintuotteiden mainosten kuvasto vetoaa usein nostalgiseen käsitykseen eläintenpidosta, ja sitä tukevat monet kulttuurituotteet. Tällaisia kulttuurituotteita ovat esimerkiksi lasten satukirjat, joissa maatilan eläimet usein kuvataan vapaina ja onnellisina, vihreillä niityillä jolkottavina inhimillistettyinä olentoina.³⁷ Toisaalta ei-näkyväksi kuvastoksi voidaan luokitella isot tehdaskeskukset, joista ei ulkopuolelta voisi arvata, että lattiat täyttyvät esimerkiksi tuhansista untuvikoista, joita kasvatetaan nopealla syklillä teurastettavaksi. Atrian sivuilla mainostettava Nurmossa sijaitseva ”lihakylä” on ilmakuvaista katsottuna huomattavasti suurempi rakennuskokonaisuus kuin esimerkiksi Helsingin Olympiastadion. Vapaata pääsyä näihin tiloihin ei normaalisti ole saatavilla.

Analysoin valtaa Jokisen, Juhilan ja Suonilan tavoin (2016) käyttäen Michel Foucault'n käsitystä vallasta, jota kutsutaan joko produktiiviseksi vallaksi tai

³⁷ kt. esim. Marianna Koljonen, 2020, 98.

mikrovallaksi.³⁸ Foucault uskoi, että vallan ja diskurssien keskinäisiä suhteita analysoitaessa valtaa tulee tarkastella produktiivisena eli sosiaalisiin käytäntöihin kietoutuneena ilmiönä. Valtaa ei nähdä yksilöiden omaisuutena ja sitä ei myöskään tulkita diskursseja ulkopuolelta käsin määrittäväksi voimaksi. Kiinnostus kohdistuu siihen, miten valtasuhteet rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä: miten jotkut tiedot saavat totuuden aseman sekä millaisia subjektipositioita niissä muotoutuu ihmisille.³⁹ Tarkastelen seuraavaksi, miten Aaltola luo yhteyksiä toislajisten ja yhteiskunnan suhteesta valtaan.

3.1 Ontologia ja epistemologia Aaltolan eläinkuvastossa

Aineiston sisällä rakentuu ajatus siitä, että eläinten läsnäolon eri muodot (ruumiillinen-, toiminnallinen-, sosiaalinen-, ja itsellinen tapa) kertovat eläinten ontologiasta, eli ihmisten tavasta kuvata ja asemoida toislajiset olennot, sekä eläinsuhteesta, jota määrittää epistemologia eli tapa tuottaa tietoa ja kuvauksia. Jokisen, Juhilan ja Suonilan (2016) mukaan valta-analyysille tyypillinen ominaisuus on hahmottaa, mitä diskurssien välisistä ja sisäisistä valtasuhteista tiedetään.⁴⁰ Valta-analyysiä soveltaen Aaltolan kielellinen jäsentäminen vastaa hyvin pitkälle valta-analyysille ominaista rakennetta, jossa painotetaan juuri kiinnostusta diskurssien välisistä ja sisäisistä suhteista sekä analysoidaan sitä, miten tietyt diskurssit muotoutuvat hegemonioiksi. Aineistossa Aaltolan ajattelun metodologinen selkäranka on hyvin vankasti valta-analyysin ytimessä.

Aaltola konstruoi tekstissään institutionaalista, ihmisyhteiskunnan muokkaamaa ja hallitsevaa eläinkuvastoa, jossa hegemoniset diskurssit näyttäytyvät hyvinkin järkkymättöminä, monitasoisina ja systemaattisesti rakennettuina. Tällaisessa eläinkuvastossa toislajisilla ei ole muuta mahdollisuutta kuin taipua ihmisolennon

³⁸ Jokinen, Juhila & Suonila, 2016, 75.

³⁹ Jokinen, Juhila & Suonila, 2016, 75.

⁴⁰ Jokinen, Juhila & Suonila, 2016, 76.

tahtoon. Aaltola kysyy ”Miten me voimme tietää, mitä on olla lehmä tai susi? Mikä on eläimiä koskevan tiedon perusta?”⁴¹

Sen jälkeen Aaltola määrittelee kolme tietoa jäsentävää kategoriaa, jotka pyrkivät vastaamaan kysymykseen siitä, miten toislajisten suhde vallitsevaan tietoon on konstruoitunut inhimillisessä yhteiskunnassa.

3.2 Eläintä koskevan tiedon tapoja yhteiskunnassa

Aineisto tuottaa ajatusketjun siitä, että mikäli eläinten läsnäolo suhteessa yhteiskuntaan saa ainakin neljä edellä mainittua, eläinten ontologiasta ja epistemologiasta kertovaa muotoa (ruumiillinen-, toiminnallinen-, sosiaalinen-, ja itsellinen tapa), on niitä määrittävällä tiedolla vähintäänkin kolme yleistä tietoa jäsentävää kategoriaa: (1) ihmisen luomat representaatiot, (2) ihmisen asettama hallinta ja taas jälleen (3) eläinten itsellisyys.

Tutkijana Aaltola määrittelee (1) ihmisen luomat representaatiot siten, että eläimiä koskeva tieto pohjaa aina ihmisen kielelliseen ja kulttuuriseen kuvastoon. Ihmisyhteisön ja toislajisten suhde perustuu siis ihmisen tutkimukselle, jossa tieto rakentuu ihmisyyteen liittyvien käsitteiden ja niiden historiallisten kerrostumien varaan. Aineistossa aikaisemmin esiintynyt retorinen kysymys ”Mikä on eläimiä koskevan tiedon perusta?”⁴² saa vastaukseksi: ”Tieto eläimestä palautuu ihmiseen itseensä”.⁴³ Aineiston päätelmä itsessään on heijastettavissa sosiaaliseen konstruktionismiin, jossa ajatellaan, että tietoa, todellisuutta ja sen rakenteita ja ilmiöitä pidetään helposti luonnollisina tai itsestään selvinä, vaikka ne ovat tietyn kulttuurin tai yhteisön tietoisesti tai tiedostamatta keksimiä ja kehittämiä. Sosiaalisen

⁴¹ Aaltola 2015, 10.

⁴² Aaltola 2015, 10.

⁴³ Aaltola 2015, 10.

konstruktionismin ideana on siis juuri kyseenalaistaa valmiina olemassa olevat totuuden ja tiedon rakenteet.⁴⁴

Seuraavaksi aineistossa käydään läpi valtasuhteiden kietoutumista diskurssien sisäisiin käytäntöihin, jossa huomio kiinnittyy tiedon tuottamisen prosessiin. Aineiston mukaan (2) ihmisen asettamasta hallinnasta johtuen tieto eläimistä konkretisoituu siten, että se tuottaa väkivaltaista tietoa toislajisista. Aaltola kuvailee vallan prosessina, joka muokkaa kohdettaan sanoen ”vain tämän minä haluan tietää”⁴⁵ Aaltola kirjoittaa siitä voimakkailla kielikuvilla:

Hallinnan asettamassa kontekstissa eläin pakotetaan tai asetetaan sekä fyysisesti että psyykkisesti tietynlaiseen olomuotoon: jalostus, rankaisu, häkkiin asettaminen, tuotantokoneeksi pakottaminen, luonnon äärialoille sulkeminen ja uhanalaiseksi ajaminen ovat kaikki tapoja käsitellä eläinten läsnäoloa, kanavoida sitä tiettyyn suuntaan, sekä lopulta muodostaa tietoa.⁴⁶

Aaltola haastaa sitä, miten toislajisia käsitellään vallitsevassa yhteiskunnassa ja ravistelee koko perustaa sille, miten tietoa toislajisista on tuotettu. Aineistossa etsitään uudenlaista tapaa ymmärtää toislajisista konstruoitua tietoa. Aaltolan mukaan kaikki tavat käsitellä eläinten läsnäoloa ja kanavoida sitä tiettyyn suuntaan johtaa lopulta tiedon muodostumiseen. Näin ollen tieto on aina ihmisen oman kontrollin halun tuottamaa, jolloin ihmiset näkevät ja tietävät eläimestä vain sen, mikä on kontrollin puitteissa soveliaista.⁴⁷

⁴⁴ Teija Löytönen 2007.

⁴⁵ Aaltola 2015, 11.

⁴⁶ Aaltola 2015, 11.

⁴⁷ Aaltola 2015, 11.

Aineisto haastaa myös tieteessä yleisesti vallinneita näkemyksiä. Aaltola havainnoi yhteiskunnassa vallalla olevaa eläinkuvastoa esimerkeillään, joissa sutta koskeva tieto rakentuu ”uhan” kautta ja sikaa koskeva tieto jalostuspotentiaalin kautta, jolloin sudesta tulee ”häirikkö” ja siasta ”kinkku”.⁴⁸ Näin ollen Aaltola väittää, että ”kaikki eriävä tieto, kontrollia rikkova ymmärtäminen, jäsenetään absurdiksi, naiiviksi ja tunteelliseksi.”⁴⁹ Aaltolan ajatus pohjaa myös eläinfilosofiasta ja -tutkimuksesta tuttuun ilmiöön, jossa on pitkään vältetty keskittymästä eläinten kärsimykseen. Kärsimyksen todistelua on kritisoitu ihmisen ensisijaisuutta uusintavaksi, mikäli ihminen pyrkii tietämään tai todistamaan toisen asemaa.⁵⁰ Nisäkkäitä yhdistäviä materiaalisia tosiseikkoja on silti paljon kuten esimerkiksi raskaana olevan ihmisen tai sian kohdussa liikkuvat sikiöt: lisääntymisen materiaaliset kausalityöt ovat yksi esimerkki lajien jakamista konkreettisista tosiasioista.⁵¹

Viimeisenä kohtana toislajiset konstruoiduvat suhteessa vallitsevaan tietoon (3) eläinten itsellisyyden kautta. Aaltola kirjoittaa, miten eläimen itsellisyyteen nojaava tieto puolestaan tarkoittaa, että ”eläin on siitä kertovien tarinoiden, kuvausten ja määritelmien viittauskohde”.⁵² Aaltola siirtyikin uudenlaiseen tunteisiin vetoavaan retoriikkaan sekä luo tekstissään vahvoja kielikuvia, jotka herättävät uudenlaisen kuvauksen vastapainoksi aikaisemmalle vihamieliselle eläinkuvastolle:

Eläin ”puhuu” itse, kommunikoi itse omaa tapaansa olla; kertoo meille omasta eläimellisyydestään, toislajisuudestaan, omasta usein henkeäsalpaavasta erityisyydestään. Kaltereita pureva sika tai hihnan päästä meitä katsova koira onkin aina myös oma itsellinen toimijansa,

⁴⁸ Aaltola 2015, 11.

⁴⁹ Aaltola 2015, 11.

⁵⁰ kt. esim. Elli Lehtikoinen, 2020, 195

⁵¹ Elli Lehtikoinen, 2020, 189–197.

⁵² Aaltola 2015, 11.

hallintaa enemmän tai vähemmän vastustava olento, joka haluaa tulla nähdyksi, ymmärretyksi, omalla erityisellä, eläimellisellä tavallaan.⁵³

Aaltolan kieli muuttuu yhteiskuntaa diskursiivisesti analysoivasta hyvinkin poeettiseksi, aivan kuten alussa oleva Eeva Kilven runo, jonka Aaltola valitsi aloittamaan kirjoituksensa. Aaltola projisoi oman kirjoittajaminänsä tilannekohtaisten funktioiden ohella myös laajempaan, yksittäisten tilanteiden ylittävään näkyyn ja utopiaan, jossa ihminen ei ole erillinen olento muista lajeista, vaan osa niiden kirjoa.

Aineistossa puhkeaa uudenlainen ote, jossa pureudutaan eläinten itsellisyyden kokemukseen hienovaraisella stimuloinnilla. Aaltola kuvailee sitä, miten metsän kettu tai kaupunkipuiston harakka tuo esille itsellisen erilaisuutensa ja kertoo tavoillaan toimia ja olla olemassa juuri siitä, mikä on niille tyypillinen kehoon ja mieleen kirjattu eläimellisyys.⁵⁴ Aaltola kehottaa ihmisiä asettumaan toislajisen sijaan:

Eläinten itsellisyyden tunnustaminen ja sen varaan tiedon rakentaminen vaativat kuitenkin avoimuutta, itsensä alttiiksi asettamista sekä pysähtymistä. Ne vaativat siis paneutumista: halua tunnistaa itsestä eroavan olennon näkökulma. Eläimen tapa hahmottaa maailma aukeaa vain altistumisen kautta – eläimelle avautumisen myötä.⁵⁵

Aaltola palaa takaisin alkusanojensa äärelle. Niissä hän kietoi toislajiset eläimet kaikkialle ihmiseläimen ympärille. Kielikuvat palaavat alun valoisaan eläinkuvastoon, jossa kuvattiin näkymää ihmisten ja toislajisten välisestä suhteesta yhteisessä maailmassa. Tuossa maailmassa etsitään samankaltaisuutta lajien välillä, jaetaan ja opitaan toisilta eläinlajien edustajilta, halutaan tunnistaa itsestä eroavan olennon näkökulma sekä nähdä eläimen tapa hahmottaa maailma eläimelle avautumisen myötä.

⁵³ Aaltola 2015, 11.

⁵⁴ Aaltola 2015, 11.

⁵⁵ Aaltola 2015, 11.

Tämä tarjoaa myös tiedolle ja vallalle uuden alustan: ”Tällöin tieto ei perustu enää puhtaasti ihmisyyteen tai valtaan vaan etsii pohjakseen itse eläintä.”⁵⁶

Aineistossa on havaittavissa toistuvasti kaksi eläinkuvastoa: tämän aikakauden epäkohtia pursuava synkkä näky ja mahdollisilla uraaurtavilla keinoilla saavutettava kukoistuksen tila. Jokisen, Juhilan ja Suonilan mukaan (2016) asioiden määrittelemine negatiivisiksi ja positiivisiksi on väistämättä sidoksissa näkökulman valintaan. Tämä valinta sitoo analyysiä ja sitä kautta johtopäätöksiä.⁵⁷ Esimerkiksi se, mikä eläinten kannalta voidaan määritellä epätydyttäväksi (tuotantokoneeksi pakottaminen), voikin olla jonkin organisaation kannalta tyydyttävää (lihatuotannon taloudellinen voitto). Aineistossa Aaltola keskittyy katsomaan asiaa toislajisten perspektiivistä ja määrittelee melko yksioikoisesti eläinten yhteiskunnallisen aseman kurjaksi. Väitteelle on toki vankat perusteet, sillä eläinten käyttö kasvaa globaalilla tasolla ennennäkemätöntä vauhtia ja kuudes lajien massasukupuutto on käynnissä.⁵⁸ Aineiston viimeinen pohdinta kartoittaakin sitä, miksi suhde muihin toislajisiin on ollut niin vaiettu kysymys.

⁵⁶ Aaltola 2015, 11.

⁵⁷ Jokinen, Juhila & Suonila, 2016, 96.

⁵⁸ kt. esim. Elisa Aaltola & Birgitta Wahlberg, 2020, 8.

4 TOISLAJISET SUHTEESSA VALLITSEVAAN TIETOOON

Jokisen, Juhilan ja Suonilan mukaan (2016) valtaa tutkittaessa tullaan helposti rakentaneeksi staattista kuvaa asiantilasta ja tapahtumista. Silloin ainoastaan juuri hegemonisiin diskursseihin sekä niiden uusintamiseen keskittyminen saattaa pahimmillaan vain luonnollistaa asioita.⁵⁹ Otto Latva ja Heta Lähdesmäki (2020) kirjoittavat juuri siitä, miten inhimillisen yhteiskunnan käsitys toislaisista eläimistä on historiallisesti rakentunut aina eri tavalla. Eläinkäsitykset eivät ole ikuisia tai muuttumattomia ja myös ihmisen ja toislaisten välinen suhde on ollut menneisyydessä jatkuvassa muutoksessa. Esimerkiksi nykyisenkaltainen massiivinen lihankulutus ei ole ”normaalitila”, vaan se on ollut mahdollista vasta muutaman vuosikymmenen ajan. Eläinten oikeuksista on kuitenkin puhuttu jo antiikin aikana.⁶⁰ Jokisen, Juhilan ja Suonilan mukaan (2016) hegemonisia diskursseja kyseenalaistavaa luovuutta, tai ainakin sen siemeniä, on usein paikannettava samasta aineistosta, jossa myös konventionaalisuus elää.⁶¹ Aineistosta onkin havaittavissa spekulatiivista luovuutta sekä hegemonisia diskursseja kyseenalaistavia pohdintoja. Aaltolan negatiivinen ja synkkä konstruoituva eläinkuvasto pohjaa silti hyvin jopa vakiintuneeseen ymmärrykseen siitä, että nisäkkäiden biomassasta vain neljä prosenttia koostuu

⁵⁹ Jokinen, Juhila & Suonila, 2016, 98.

⁶⁰ Otto Latva ja Heta Lähdesmäki 2020, 19–20.

⁶¹ Jokinen, Juhila & Suonila, 2016, 102.

itsellisistä eläimistä ja jopa 60 prosenttia tuotannossa käytettävistä eläimistä.⁶² Samalla Aaltola ideoi vastakkaisen argumentaation, jossa hän pyrkii löytämään positiivista yhteisymmärrystä ihmiseläimen ja muiden lajien välille uudenlaisen tutkimisen sekä monitasoisen avautumisen kautta. Aaltola silti itse tunnistaa, ettei hänen maalaamansa sopuisa kuva toislajisten ja inhimillisen yhteiskunnan välillä tunnu löytävän paikkaa ihmisten arjesta tai saati tieteen kentältä. Syitä tähän hän pyrkii vielä jäsentämään.

4.1 Vaiennettu olento

Aineiston viimeinen informatiivinen osuus käsittelee sitä, miten ihmisen suhde muihin eläimiin on ollut vaiettu kysymys. Vaikeneminen on tehnyt aiheen tutkimisen vaikeaksi. Aaltola kirjoittaa siitä, miten joitakin poikkeuksia on löydettävissä. ”Eläinetiikka” yhtenä filosofian alahaarana on 1970-luvulta lähtien analysoinut eläinten moraalista statusta. Myös yleistieteellinen, eläinten kulttuurista ja yhteiskunnallista asemaa kartoittava ”eläintutkimus” sekä ”kriittinen eläintutkimus” on pyrkinyt tavoitteillaan kyseenalaistamaan ihmiskeskeisen maailmankuvan lähtökohtia.⁶³ Aaltola kirjoittaa: ”laajemmassa yhteiskunnallisessa keskustelussa eläin on kuitenkin usein edelleen läsnä vain kohteena eikä oman näkökulmansa, kokemusmaailmansa ja intressinsä omaavana toimijana.”⁶⁴ Toislajinen eläin on yhteiskunnassa Aaltolan mukaan suurelta osin vaiettu ja vaiennettu olento. Aineistossa huomio on kiinnittynyt vahvasti juuri valtasuhteisiin, ja sen kautta on tulkittavissa Aaltolan pyrkimys tuoda esiin sekä ratkaista hegemonisoituneita rakenteita.

⁶² kt. esim. Elisa Aaltola & Birgitta Wahlberg, 2020, 8.

⁶³ Aaltola 2015, 12.

⁶⁴ Aaltola 2015, 12.

4.2 Valaistunut olento

Aineistossa Aaltola palaa vielä pohdintansa alussa siteeratun Eeva Kilven runon viestiin, joka Aaltolan mukaan tiivistää perussyyn sille, miksi eläinten yhteiskunnallista statusta on syytä kartoittaa. Aaltolan mukaan eläinten subjektiivista, kokemusmaailmaa sekä erityistä tapaa olla ei ole otettu vakavasti modernissa, länsimaisessa kulttuurissa ja tutkimuksessa. Aaltola vetoaa lukijoihin, että mahdollinen hinta eläinkäsityksen sivuuttamiselle on suuri:

(--) ihminen saattaa kadottaa oman todellisen eläimellisen rikkauden, ja samalla toislaajiset eläimet alistuvat hallinnalle, joka pahimmillaan, toisinaan rutiininomaisesti, voi johtaa vain kokemusten säröilyyn sekä lopulta kärsimykseen.⁶⁵

Aaltola jättää auki, kenen kaikkien kärsimykseen mahdollinen sivuuttaminen johtaa, mutta viimeisessä lauseessa hän kehottaa siihen, että on ”syytä keskittyä eläinten läsnäoloon ja kysyä, mitä ja miten me muista eläimistä tiedämme.”⁶⁶ Aineiston saatesanat voi tulkita viittaavan kuudenteen sukupuuttoaaltoon ja globaalisti niin myös ihmiseläimiä uhkaaviin riskeihin. Kielikuvat ovat tulkittavissa melko vahvoiksi retoriseksi keinoiksi, koska Aaltola käyttää tuhon ja toiveikkuuden kuvastoja ja tuottaa näiden kahden argumentaation välisiä jännitteitä. Jokisen, Juhilan ja Suonilan (2016) mukaan on silti hyvä huomioda, että argumentointi tapahtuu aina tietyssä kulttuurissa ja kulttuurin itsestäänselvyyksinä pitämät asiat sekä toisaalta niiden väliset ristiriidat tarjoavat mahdollisuuden keskustelun aiheille.⁶⁷ Niitä Aaltola tekstissään todennäköisesti pyrkii virittämään.

⁶⁵ Aaltola 2015, 13.

⁶⁶ Aaltola 2015, 13.

⁶⁷ Jokinen, Juhila & Suonila, 2016, 180-190.

5 PÄÄTÄNTÖ

Aineisto luo kielikuvilla vahvoja mieleen sinkoilevia visuaalisia mielikuvia, joita ei helposti pääse tavallisessa arkisessa eläinkuvastossa ”katsomaan”. Usein toislajiset ovat melko katoava kuvasto varsinkin urbaanissa ympäristössä lukuun ottamatta S-marketin lihatiskiä, jossa saattaa möllöttää kuolleen kalan katse. Useimmiten kaupoissakin törmää vain pidemmälle vietyihin olentojen muotoihin, joissa punertava lihamöykky tai suomuiset muovisiin käärityt siivut eivät muistuta enää sian tai kalan olemuksesta.

Aineistossa tuotetaan syklisiä kuvastoja, jossa ensimmäisessä utopianomaisessa kuvastossa toislajiset kukoistavat ihmiseläimen rinnalla toinen toisiaan ymmärtäen ja kunnioittaen. Toinen näky maalaa nopeasti realistisemman, hyvin synkän kuvaston, jossa vallitsevassa yhteiskunnassa toislajinen eläin on yhä ahtaammalle painettu olento: ihmisen jo alistama resurssi tai sen tähtäyksessä oleva kohde. Aineistossa ratkaisuna tarjotaan näkymää, jossa kaksi asiaa tapahtuu: ihminen sekä havaitsee toislajisten erilaisuuden että löytää samankaltaisuuden suhteessa itseensä. Nämä kaksi asiaa tapahtuvat ainoastaan sitä kautta, että ihminen itse havahtuu näihin ja asettaa itsensä yhteen tai samanaikaisesti molempiin näkökulmiin.

Tällaisen näkymän kuvittelu ei ole niin vaikeaa ja sitä Aaltolan teksti vahvoilla kuvastoilla todennäköisesti pyrkii saavuttamaan. Tekstissä on luonnehdittavissa ainakin kolme ulottuvuutta: (1) kahden eri konstruoituvan kuvaston vaihtelevuus ja (2) diskurssianalyysin jäsentäminen itse aineiston omana metodina sekä (3) sosiaalisen konstruktionismin ydinteesi siitä, että todellisuus on ihmisten välisissä sosiaalisissa prosesseissa merkitysten avulla rakentuva.⁶⁸

Aineistossa ilmenevä (1) kahden eri konstruoituvan kuvaston vaihtelevuutta voidaan pitää eräänlaisena perusjuonena. Kielelliset kuvaukset tuottavat utopian, jossa ihmisen

⁶⁸ kt. Teija Löytönen, 2007.

suhde toislajisiin on kunnioittava. Toinen kuvaus maalaa tämän hetken eläinkuvastoa katastrofaaliseksi. Myös Aaltolan omat moraaliin viittaavat merkityksellistetyt kielelliset painotukset tuottavat jännitettä ja nostavat esille kaiken sen vastakkainasettelun, jota ihminen ristiriitaisesti tuottaa suhteessa eläinten läsnäolon eri ilmenemisen muotoihin yhteiskunnassa.

Näiden väliin taas asettuu (2) diskurssianalyysin jäsentäminen itse aineiston omana metodina: tiedon ja vallan teoriat ovat jäsenettävissä aineistosta, niin kielenkäytön vaihtelulla kuin valtasuhteiden analyttisten käsitteiden hallinnassa. Omaa tutkimuskysymystä asettaessani ja analysoitavaa aineistoa valitessani, en tiennyt Aaltolan johdantotekstin omaa metodia. Tutkimus painottui tässä mielessä kahteen kerrokseen: tutkin diskurssianalyysin avulla aineistoa, jonka oma metodi oli itsessään rakennettu diskurssianalyysin menetelmiä hyödyntäen.

Aineistossa havaittavissa oleva (3) sosiaalisen konstruktionismin hyödyntäminen ei ole kaukaa haettua. Tuuli Lähdesmäen (2012) mukaan diskurssitutkimuksen teoreettinen tausta tukeutuu juuri sosiaalisen konstruktionismin tapoihin hahmottaa maailmaa ja todellisuutta syntyvinä rakennelmina kielessä, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja sosiaalisessa toiminnassa.⁶⁹

Tutkielmani osoittaa myös, että Aaltolan johdantotekstin sisältämä kielenkäytön sosiaalisen todellisuuden rakentuminen luo eläinkuvastoa suhteessa vallitsevaan yhteiskuntaan ruumiillisella, toiminnallisella, sosiaalisella ja itsellisellä tavalla. Diskurssien välisten valtasuhteiden tarkastelu raivaa samalla uudenlaista kuvastoa ja kielenkäyttö pyrkii transformoimaan toislajisten konstruoituvaa suhdetta vallitsevaan yhteiskuntaan. Aineisto tuo esille yleisesti jäsentymätöntä kuvastoa erilaisilla kielellisillä valinnoilla kuin mihin on totuttu. Yhteiskunnassa normatiivisen aseman saaneet sanavalinnat eivät tuota kasvottomaksi jäänyttä eläinkuvastoa samalla tavalla kuin Aaltolan teksti. Kielen ja sanavalintojen avulla siis tuotetaan näkymättömäksi

⁶⁹ Tuuli Lähdesmäen, 2012, 45.

jäänyttä kuvastoa näkyväksi sekä transformoidaan eläinkuvastoa ratkaisukeskeisen utopian keinoilla.

Tuuli Lähdemäen (2012) näkökulman mukaan kieli ei ole vain neutraali väline, vaan sillä myös perustellaan, oikeutetaan ja tuotetaan asioita. Sosiaalisen konstruktionismin mukaisessa ajattelussa pyritään siis havaitsemaan totuuksien ja todellisuuden konstruktiivinen luonne.⁷⁰ Lähdemäki (2012) väittää, että juuri sosiaalisen konstruktionismin mukaisessa ajattelussa pyritään olla osoittamatta ja arvottamatta kuitenkaan oikeita ja väriä todellisuuksia.⁷¹ Aaltolan kielipelissä on silti havaittavissa vahva moraalinen painotus, jossa tutkijan oma ääni suhteutuu osaksi toimijuutta vallitsevassa yhteiskunnassa: moraaliset painotukset, joissa osallistutetaan ja ulkoisestaan omaa toimijuutta tietyissä asioissa korostuu kielellisissä valinnoissa. Tämä asettaa lukijan katsomaan konstruoituvaa eläinkuvastoa tietyistä näkökulmista, mikä voidaan havaita tietoiseksi valinnaksi, johon Aaltola pyrkii lukijaa ohjaamaan. Tässä kuvastossa ihminen etsii itsestään eläintä, jotta toisen lajin kohtaaminen ei tapahtuisi pelkästään ulkoisista lähtökohdista käsin.

⁷⁰ Tuuli Lähdemäen 2021, 45–46.

⁷¹ Tuuli Lähdemäen 2021, 45–46.

LÄHTEET

- Aaltola, Elisa. ”Johdanto: toislajisena ihmisten maailmassa”. Teoksessa *Eläimet yhteiskunnassa*, toimittajat Aaltola, Elisa ja Keto, Sami, 7–13. Helsinki: Into, 2015.
- Aaltola, Elisa ja Wahlberg, Birgitta. ”Johdanto”. Teoksessa *Me ja muut eläimet*, toimittajat Aaltola, Elisa ja Wahlberg, Birgitta, 9–16. Tampere: Vastapaino, 2020.
- Aaltola, Elisa ja Keto, Sami. Teoksessa *Empatia. Myötäelämisen tiede*. Helsinki: Into, 2017.
- Gustafsson, Laura ja Haapoja, Terike. ”Mistä ei voi puhua – taide, eläin ja kielen ulko- puolinen”. Teoksessa *Eläimet yhteiskunnassa*, toimittajat Aaltola, Elisa ja Keto, Sami, 115–132. Helsinki: Into, 2015.
- Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi ja Suoninen, Eero. Teoksessa *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 2016.
- Latva, Otto ja Lähdemäki, Heta. ”Miten kertoa menneisyydestä ja rakentaa tulevaisuutta – historiasta, ihmisistä ja muista eläimistä”. Teoksessa *Me ja muut eläimet*, toimittajat Aaltola, Elisa ja Wahlberg, Birgitta, 19–41. Tampere: Vastapaino, 2020.
- Lehikoinen, Elli. ”Katsokaa nyt tätä, sikaa raskaana” Tietämisestä, empatiasta ja lisääntymisestä. Teoksessa *Me ja muut eläimet*, toimittajat Aaltola, Elisa ja Wahlberg, Birgitta, 189–211. Tampere: Vastapaino, 2020.
- ”Yleinen apurahojenhaku: Tieteen arvioijaprofiilit (5.12.2019)” Koneen säätiö, 5.12.2019. <https://koneensaatio.fi/apurahat/tuetut/2019-2/yleinen-apurahahaku-tieteen-arvioijaprofiilit-5-12-2019/>, haettu 25.5.2021.
- Lähdesmäki, Tuuli. "Diskurssianalyysi taiteen tutkimuksen menetelmänä." Teoksessa *Taidetta tutkimaan. Menetelmiä ja näkökulmia*, toimittajat Waenerberg, Annika ja Satu Kähkönen, 39–61. Jyväskylä: Kampus Kustannus, 2012.
- Löytönen, Teija. ”Sosiaalisen konstruktionismin lähtökohdat. Minäkö tutkija?” Luentosarjan nettiaineisto: Teatterikorkeakoulu, 2007. <https://www.xip.fi/tutkija/0402b.htm>, haettu 15.5.2021.

Rojola, Lea. ”Kaikki se uskoo, kaikki se toivoo, kaikki se kärsii.” Teoksessa *Eläimet yhteiskunnassa*, toimittajat Aaltola, Elisa ja Keto, Sami, 151–169. Helsinki: Into, 2015.